

DOI 10.31558/2307-2318.2019.4.21

УДК 332.143:330.341

Клочковська В.О., к.е.н., доцент кафедри підприємництва, корпоративної та просторової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса

Клочковський О.В., к.е.н., доцент кафедри менеджменту та поведінкової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса

Гуцуляк Н.П., старший викладач кафедри менеджменту та поведінкової економіки, Донецький національний університет імені Василя Стуса

СОЦІАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ: ГЕНДЕРНО-ВІКОВИЙ АСПЕКТ

Розглянуто питання впливу соціального потенціалу, а саме його гендерно-вікової складової на розвиток регіону. У статті зазначено, що соціальний потенціал являється сукупністю факторів та елементів, які визначають соціальну активність населення регіону та забезпечують можливість досягнення високих результатів у трудовій, соціально-політичній, економічній та інших сферах. У свою чергу гендерно-вікова складова є результатом дії багатьох факторів. З яких у першу чергу виділяються демографічні (народжуваність, смертність, міграційні процеси), історичні (традиції, сімейні цінності, культура) та соціально-економічні (рівень життя населення, рівень доходів, побутові умови та ін.). Крім цього зазначається, що зміни у гендерно-віковому складі населення спричиняють зміни у природньому та міграційному русі населення, вносять корективи у процеси подальшого відтворення населення і звичайно впливають на розвиток господарсько-економічних процесів у регіоні. У процесі дослідження встановлено, що у гендерно-віковій структурі населення області спостерігаються деякі позитивні зміни, а саме вирівнювання груп чоловіків і жінок. Але з огляду на роль соціального потенціалу у розвитку регіону особливу увагу необхідно приділити покращенню вікової структури населення, шляхом вирішення найважливішого завдання сьогодення - підвищення рівня народжуваності, а також створення належних умов для виховання здорового покоління та зменшення рівня смертності.

Ключові слова: соціальний потенціал, розвиток регіону, старіння населення, гендерно-вікова структура населення.

Рис. – 2, Табл. – 3, Літ. - 4

Клочковская В.А., Клочковский А.В., Гуцуляк Н.П.

СОЦИАЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ РАЗВИТИЯ РЕГИОНА: ГЕНДЕРНО-ВОЗРАСТНОЙ АСПЕКТ

Рассмотрен вопрос влияния социального потенциала, а именно его гендерно-возрастной составляющей на развитие региона. В статье определено, что социальный потенциал является совокупностью факторов и элементов, которые определяют социальную активность населения региона и обеспечивают возможность достижения высоких результатов в трудовой, социально-политической, экономической и других сферах. В свою очередь гендерно-возрастная составляющая является результатом действия многих факторов. Из которых в первую очередь выделяются демографические (рождаемость, смертность, миграционные процессы), исторические (традиции, семейные ценности, культура) и социально-экономические (уровень жизни населения, уровень доходов, бытовые условия и др.). Кроме этого отмечается, что изменения в гендерно-возрастном составе населения вызывают изменения в естественном и миграционном движении населения, вносят коррективы в процессы дальнейшего

воспроизводства населения и обычно влияют на развитие хозяйственно-экономических процессов в регионе. В процессе исследования установлено, что в гендерно-возрастной структуре населения области наблюдаются некоторые положительные изменения, а именно выравнивание групп мужчин и женщин. Но учитывая роль социального потенциала в развитии региона особое внимание необходимо уделить улучшению возрастной структуры населения, путем решения важнейшей задачи современности - повышения уровня рождаемости, а также создание условий для воспитания здорового поколения и снижения уровня смертности.

Ключевые слова: социальный потенциал, развитие региона, старение населения, гендерно-возрастная структура населения.

Klochkovska V., Klochkovskyi O., Hutsulyak N.

SOCIAL POTENTIAL OF DEVELOPMENT OF THE REGION: GENDER-AGE ASPECT

Summary. The impact of social potential, namely its gender and age component on the development of the region, is considered. The article states that social potential is a set of factors and elements that determine the social activity of the population of the region and provide the opportunity to achieve high results in labor, socio-political, economic and other spheres. In turn, the gender-age component is the result of many factors. First of all, demographic (birth rate, death rate, migration processes), historical (traditions, family values, culture) and socio-economic (population standard of living, income level, living conditions, etc.) stand out. In addition, it is noted that changes in the gender-age composition of the population cause changes in the natural and migratory movement of the population, make adjustments to the processes of further reproduction of the population and usually affect the development of economic and economic processes in the region. In the course of the research it was found that in the gender-age structure of the population of the region there are some positive changes, namely the equalization of groups of men and women. However, given the role of social potential in the development of the region, special attention should be paid to improving the age structure of the population, by solving the most important task of today - raising the birth rate, as well as creating the right conditions for raising a healthy generation and reducing the mortality rate.

Keywords: social potential, development of the region, aging of the population, gender-age structure of the population.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку України характеризується поглибленням процесів децентралізації, формуванням нової моделі регіонального управління та активізацією сукупного економічного, соціального, ресурсного потенціалів регіонів для забезпечення сталого зростання держави. Враховуючи те, що останнім часом робиться акцент саме на соціальній складовій регіонального розвитку, то актуальним є визначення особливостей формування та оцінювання соціального потенціалу регіонів [1].

Підвищення рівня життя населення України безпосередньо залежить від темпів зростання економіки, що відображається у соціально-економічних показниках. А ріст економіки напряму залежить від врахування та використання цілої низки факторів, серед яких особливе місце займає соціальний потенціал, що формує базисну умову розвитку країни в цілому та окремих її регіонів зокрема. Соціальний потенціал та економічне зростання мають міцний зв'язок, а тому досліджувати їх потрібно у комплексі [2].

Соціальний потенціал є складною соціально-економічною категорією, вивченню якої на сьогоднішній день приділяється досить мало уваги, перш за все через глобальність та багатогранність цього явища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти соціального потенціалу досліджували такі науковці: Амоша О., Борисевич В., Валенков В., Коленда Н., Лібанова Е., Прохорова В., Сидорчук О. та інші. Проте мало хто з дослідників приділяв увагу такому аспекту соціального потенціалу як гендерно-віковий.

Мета статті - визначити ступінь впливу гендерно-вікової складової соціального потенціалу на регіональний розвиток.

Викладення основного матеріалу. Соціальний потенціал – це сукупність факторів та елементів, які визначають соціальну активність населення регіону та забезпечують можливість досягнення високих результатів у трудовій, соціально-політичній, економічній та інших сферах.

На думку Н. Коленди соціальний потенціал регіону слід трактувати як можливості елементів, які безпосередньо визначають соціальну активність населення цього регіону та рівень його соціальної захищеності, використання яких націлене на досягнення соціальної мети розвитку адміністративного утворення, тобто забезпечення найбільш сприятливих умов життєдіяльності населення а також розширене відтворення людини як особистості і як продуктивної сили, які формуються із потенціалів окремих осіб та відповідних передумов, що в поєднанні дають нове утворення, та здатні за рахунок соціальних відносин, зв'язків, мереж, процесів забезпечити синергетичний ефект [3].

В основу дослідження покладено вплив гендерно-вікового складу населення, який на нашу думку найбільше визначає роль і значення соціального потенціалу у розвитку регіону. Гендерно-віковий склад населення – це результат дії багатьох факторів. Найважливішими з них є демографічні (народжуваність, смертність, міграційні процеси), а також історичні (традиції, сімейні цінності, культура) та соціально-економічні (рівень життя населення, рівень доходів, побутові умови та ін.).

Слід відмітити, що зміни у гендерно-віковому складі населення спричиняють зміни у природному та міграційному русі населення, вносять корективи у процеси подальшого відтворення населення.

Необхідно зазначити, що загальна чисельність постійного населення Вінницької області станом на 1 січня 2019р. складала 1553,3 тис. осіб, у тому числі міського – 792,7 тис. осіб або 51,0%, сільського – 760,6 тис. осіб або 49,0%. За 2018 рік чисельність постійного населення зменшилась на 15,4 тис. осіб або на 1,0%. На початок 2019р. в області нараховувалось 719,0 тис. чоловіків або 46,3% від загальної кількості населення та 834,3 тис. жінок або 53,7%.

При вивченні гендерно-вікової структури населення важливим питанням є співвідношення чоловіків і жінок. Жінки традиційно становлять більшість населення області, але спостерігається тенденція вирівнювання гендерної структури населення: чисельність чоловіків у розрахунку на 1000 жінок повільно, але все-таки зростає – з 838 чоловіків 2001 році до 862 чоловіків у 2018 році.

Це співвідношення змінюється в залежності від віку населення. Якщо у новонароджених завжди переважає частка чоловічої статі (51,6% хлопчиків проти 48,4% дівчаток), то при пересуванні від дитячих до молодих вікових груп відсоток осіб жіночої статі поступово зростає, а чоловічої відповідно зменшується. А вже з віку 35 років у структурі населення області переважають жінки. Це дуже низька вікова межа, за оптимальних умов вона має наблизитися до верхньої межі репродуктивного віку - 50

років. Найбільше перевищення жіночої статі над чоловічою спостерігається у віковій групі «понад 80 років», де кількість жінок перевищує кількість чоловіків у 2,9 рази.

Сприятливі демографічні передумови майбутнього кожної нації полягають перед усім у її спроможності відтворювати себе в нових поколіннях, тому показник народжуваності є одним із основних чинників, який має вплив на вікову структуру населення.

У 2001 р. рівень народжуваності становив 8,2 народжених на 1000 жителів, а в 2018 р. – 8,1, що на 0,1 в.п. менше, ніж у 2001 році, цю інформацію представлено на рисунку 1.

Рисунок 1 - Динаміка народжуваності у Вінницькій області у 2001–2018 роках [4]

На початок 2019 р. абсолютна кількість дітей ясельного віку (0-2 роки) склала 41,7 тис. осіб або 2,7% від загальної кількості постійного населення. Чисельність дітей дитсадкового віку (3-6 років) за 2018р. становила 68,5 тис. осіб. Кількість дітей і підлітків шкільного віку (7-17 років) у 2018 році становила 175,5 тис. осіб, що на 2,1 тис. більше, ніж у 2017 р., або на 1,2%. Питома вага цієї вікової категорії у загальній кількості населення збільшилась у порівнянні з 2017 р. на 0,2 в.п. і склала 11,3% у загальній кількості населення області (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл постійного населення за окремими віковими групами у Вінницькій області (на кінець року)

Категорії населення	2017		2018	
	тис. осіб	у % до загальної кількості населення	тис. осіб	у % до загальної кількості населення
Усе населення, у тому числі	1568,7	х	1553,3	х
0-2 роки	45,4	2,9	41,7	2,7
3-6 років	70,1	4,5	68,5	4,4
7-17 років	173,4	11,1	175,5	11,3

Крім цього слід зазначити, що відчутно зменшилася кількість дітей, які відвідували дошкільні заклади - на 1,5 тис. осіб (у 2017 р. – 57,1 тис. осіб, в 2018 р. – 55,6 тис. осіб),

або 2,6%. У той же час в закладах загальної середньої освіти Вінницької області в 2018-2019 рр. навчалось 161,6 тис. дітей, що на 2,8% більше, ніж у 2017-2018 роках (табл. 2).

Таблиця 2

Кількість учнів закладів загальної середньої освіти Вінницької області, на початок навчального року, осіб

Роки	Міські поселення та сільська місцевість	У тому числі	
		Міські поселення	Сільська місцевість
2017-2018	157190	92956	64234
2018-2019	161602	98213	63389

Упродовж останніх десятиліть в області сформувалась структура населення, для якої характерна достатньо висока питома вага осіб у старших вікових групах і знизилася питома вага дитячих вікових груп. Це усе є ознаками старіння населення області (табл. 3).

Таблиця 3

Структура чисельності населення Вінницької області за статтю та окремими віковими групами на початок 2019 року, %

	Обидві статі	Чоловіки	Жінки
Міські поселення та сільська місцевість			
0–15	16,6	18,4	15,0
16–59	59,5	63,1	56,4
60 і понад	23,9	18,5	28,6
Міські поселення			
0–15	17,1	19,1	15,3
16–59	61,6	63,8	59,8
60 і понад	21,3	17,1	24,9
Сільська місцевість			
0–15	16,0	17,7	14,6
16–59	57,4	62,5	52,9
60 і понад	26,6	19,8	32,5

Старіння населення – найістотніша риса довготривалих змін у віковому складі населення. Для оцінки старіння населення з високою мірою старості використовується шкала Россета. Згідно цієї шкали населення, в якому частка осіб віком 60 років і понад складає 18,0% і більше – є дуже високим рівнем демографічної старості. Вінниччина має дуже високий рівень старіння – 23,9% (18,5% – у чоловіків і 28,6% – у жінок), в тому числі міське населення – 21,3%, та сільське – 26,6%.

У відповідності зі шкалою Россета рівень старіння міських (24,9%) і особливо сільських жінок (32,5%) – дуже високий. Чоловіки, які проживають в міській місцевості, мають високий рівень демографічної старості (17,1%), в сільській місцевості – дуже високий (19,8%), але нижчий, ніж жінок на 12,7 в.п.

Про те, що сільське населення старше міського, свідчить також середній вік населення, який в сільській місцевості на початку 2019р. складав 43,1 років. Більш детально можна ознайомитися з цією інформацією на рисунку 2.

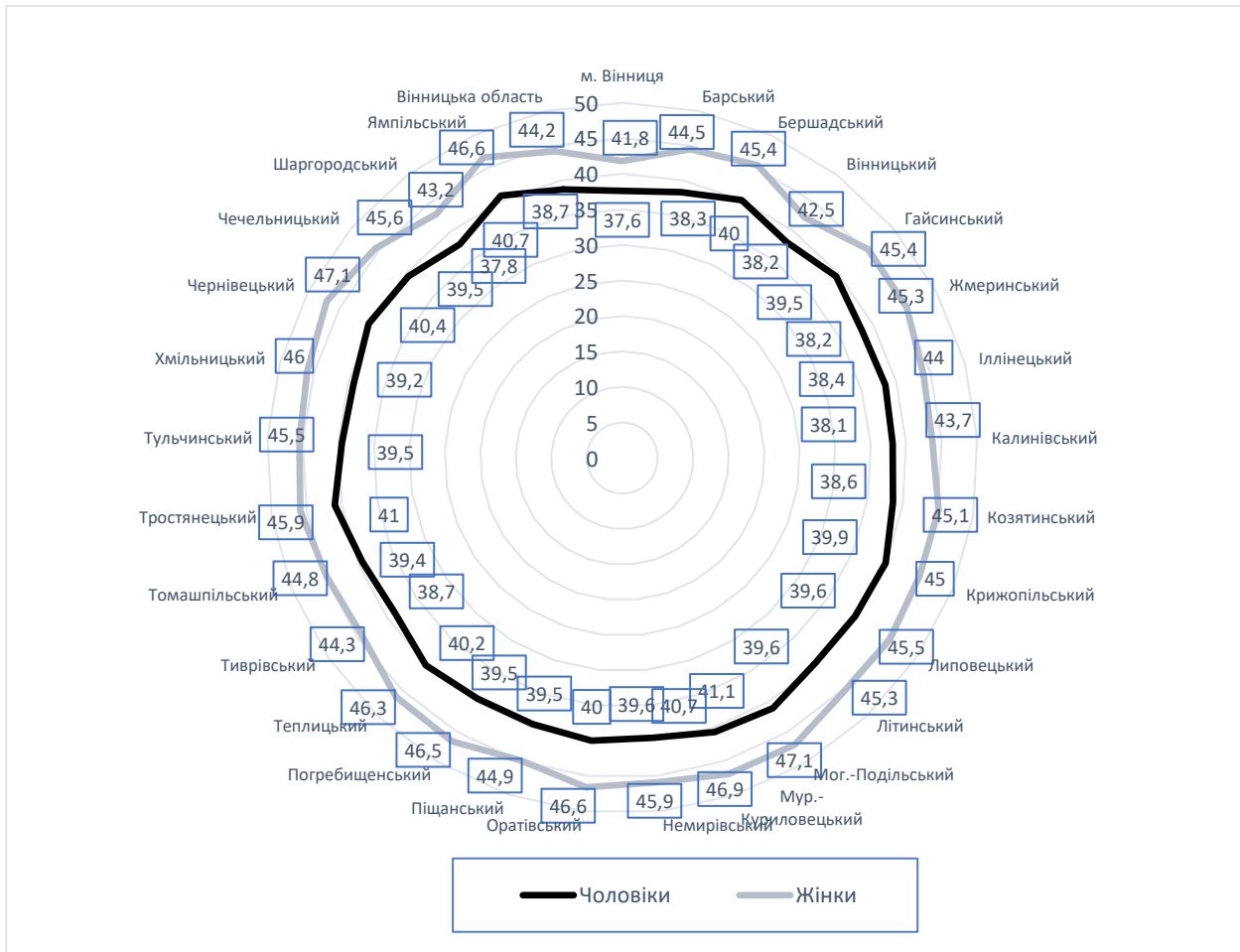

Рисунок 2 - Середній вік населення по районах Вінницької області за статтю [4]

Висновки. В гендерно-віковій структурі населення області спостерігаються деякі позитивні зміни, а саме вирівнювання груп чоловіків і жінок.

Проте з огляду на соціальний потенціал і його роль у розвитку регіону особливу увагу необхідно приділити покращенню вікової структури населення, найважливішим завданням сьогодення має стати підвищення рівня народжуваності, створення належних умов для виховання здорового покоління, зменшення рівня смертності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Валенков В.Є. Регіональні аспекти формування та оцінювання соціального потенціалу держави // Інвестиції: практика та досвід. - 2017. - № 21. - С. 123-126
2. Прохорова В.М. Соціальний потенціал регіону: методологічні аспекти /В.М. Прохорова // Вісник Полтавської державної аграрної академії. Економічні науки. - 2013. - Вип.1 (6). Т. 1. - С. 217-223.
3. Коленда Н.В. Соціальний потенціал: рівні, типи, складові [Електронне видання] / Н.В. Коленда // Глобальні та національні проблеми економіки. - 2014. - № 2. - Режим доступу: <http://globalnational.in.ua/archive/2%2014/197.pdf>
4. Офіційний сайт Головного управління статистики у Вінницькій області [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.vn.ukrstat.gov.ua>